

## ОСВІТНІ РЕФОРМИ В ПОЛЬЩІ

Головним засобом розвитку системи освіти та прогресу є реформи та інноваційні вдосконалення. Останні роки минулого сторіччя характеризуються спробою Польщі вдосконалити свою систему освіти.

Всебічна та глибока реформа освіти в Польщі, яка розпочалася в 90-х роках ХХ століття, охопила структуру системи освіти, її зміст, управління та фінансування, а також систему контролю та оцінювання компетенції, умінь і знань учнів. Реформування освіти в Польщі відбувались з метою розробити та впровадити нову концепцію змісту освіти, яка пропонувала переглянути обсяг пропонованого учням змісту освіти та роль окремих предметів у навчанні. Започаткована у 1999 році реформа школи Польщі направлена на ефективний та комплексний розвиток учнів [6].

Розвиток освітніх реформ в Польщі досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: А. Василюк, Л. Гриневич, О. Ляшенко, В. Пасічник, К. Савина, М. Бабиаж, Ф. Шльосек, Е. Лодзинська.

Як відомо Польща входить до складу Європейського Союзу, тому соціально-економічні зміни, які відбуваються в країні зараз призвели до реформування польської освіти, що є необхідним на думку польських педагогів [5].

Інтеграційні процеси, які протікають в країнах ЄС, вимагають мати свідоцтва про закінчення школи будь якого типу і рівня, а також атестат зрілості відповідно до освітніх стандартів країн ЄС. Центр освітніх досліджень та інновацій (Centre for Educational Research and Innovation – CERI) запропонував міністерству народної освіти Польщі розробити державні стандарти освіти та змінити критерії визначення компетенції школярів, індивідуальних особливостей учнів та їх потенційні можливості [6].

1989-1998 рр. – це період великих змін в польській економіці, а також в політичних та соціальних структурах. Звичайно, реформи не могли не вплинути на систему освіти. Польська школа 1998 року докорінно відрізнялась від тої, якою була десятками років раніше. Виділено наступні тенденції змін :

- збільшення нерівномірності рівня освіти;
- демонополізація та децентралізація управління школою;
- введення нових програм [1].

Збільшення нерівномірності в освіті викликана соціальними та регіональними диференціаціями, для ліквідації яких держава не виконувала ніяких дій. Демонополізація та децентралізація управління школою дає змогу громадським організаціям та приватним особам створювати навчальні заклади та керувати ними. Основним нововведенням є варіативність реалізації шкільних програм [1].

В основу реформи освіти покладено поглиблення інтегративності навчання та виховання, що в результаті виведе польську едукацію на рівень європейського стандарту середньої освіти. Суттю програмної реформи є відмова від традиційних навчальних предметів і заміна їх блоками знань

(наприклад, рання шкільна едукація, громадянська едукація, інформативна едукація, філософська едукація, історична едукація, математична едукація і т.д.). Автором програми навчання буде вже не Міністерство освіти, а сам учитель. Саме вчитель ухвалює остаточне рішення щодо того за якою програмою та за якими підручниками навчати учнів. Він одержить тільки програмні основи для свого блоку знань, які слугуватимуть йому для розробки конкретної шкільної програми навчання.

Після введення програмної реформи вчитель буде зобов'язаний сам підготувати програму, яка враховуватиме навчальні потреби школяра, умови реалізації навчально-виховного процесу, вимоги до вмінь і компетенції учня, сформульовані в міністерських програмних основах.

З 1 вересня 1999 року у Польщі запроваджена триступенева модель освіти «6+3+3». Тобто польська шкільна система освіти складається з шестирічної основної (початкової) школи, трирічної гімназії та трирічного профільного ліцею.

Кількість учнів у класі повинна становити 22-26 осіб згідно з концепцією «Реформа системи освіти». Така кількість учнів у класі дає змогу ділити на дві групи на уроках іноземної мови, інформатики, під час лабораторних занять.

Директори шкіл та педагоги мають більше автономії у виборі змісту навчання. Вчителі можуть вибирати або створювати власні варіанти програм. Така перебудова польських шкіл є наслідком децентралізації управлінських функцій, підвищення самоуправління та відповідальності шкіл за якість загальноосвітньої підготовки, що дозволить ефективніше використовувати педагогічні кадри [1, 4].

Децентралізація управління освітою – характерна риса освітніх систем різних країн. У європейському звіті про якість шкільної освіти децентралізація освіти визначена як одна з п'яти ключових проблем майбутнього. У ньому зазначено, що перенесення процесу прийняття рішень на рівень школи є важливою політичною стратегією, яка викликана недостатністю довіри до здатності держави адекватно реагувати на потреби вимогливого населення. Особливо наголошується на тому, що право приймати рішення повинні ті, кого зачіпають наслідки їх виконання [4].

Польські педагоги вважають, що програмна реформа, яка повністю впроваджена в шкільну практику неоднозначна. На думку вчителів-консерваторів, довіряти школярам не можна а тим більше давати їм самостійність. Але реформатори освіти висловлюють протилежні думки, що школа існує для того, щоб привчати школярів до самостійності систематично. Консерватори вважають, що навчання повинно базуватися на примусі та тиску, а реформатори стверджують, що дітям притаманне природжене бажання вчитися і природне прагнення досягти досконалості в тому, що вони роблять.

Нові шкільні програми більше акцентують увагу на тому, щоб учні логічно пов'язували навчальний матеріал, а отримані знання могли реалізувати у повсякденному житті. Початкова школа складається із двох етапів навчання. У початковій школі навчання триває 6 років і охоплює дітей віком 7-12 років. Програма передбачає, що дитина оволодіє певними вміннями, а не тільки знаннями. Зміст навчання буде згруповано в так звані едукативні блоки.

Перший етап навчання охоплює I-III класи. Навчання має інтегрований характер, метою якого є поступовий перехід від родинного і дошкільного виховання до системи шкільної освіти. Поділу на навчальні предмети не відбувається [3].

На другому етапі початкового навчання (IV-VI) класи відбувається поділ на предмети за тематичними блоками (гуманітарний та природничо-математичний).

Після закінчення VI класу проводиться перевірка компетенції учнів, яка не вказуватиме на закінчення школи, але даватиме інформацію про досягнення учня і про його недоліки, яких він повинен позбутися. Ця перевірка буде здійснюватися у початковій школі, яку відвідувала дитина.

Навчання у гімназії (обов'язкова школа) триває три роки і охоплює школярів віком 13-16 років. На цьому етапі навчання забезпечує індивідуальний розвиток особистості, виховує громадянина, прилучає до життя через родинне виховання, готує до вибору майбутнього життєвого шляху. Головним завданням гімназії є визначення здібностей учня, а подальший шлях освіти він обирає сам.

В результаті реформування польської освіти у школах запроваджено дві системи – внутрішнє та зовнішнє оцінювання загальноосвітньої підготовки школярів. Внутрішнє оцінювання проводиться самим навчальним закладом. Його задача – визначити рівень умінь та знань, ступінь їх відповідності вимогам державного освітнього стандарту, мотивувати учнів до початкової праці, інформувати школу та батьків про ефективність її роботи, особистий розвиток учня. Метою зовнішнього оцінювання – підводити підсумки навчання; підвищити якість освіти; забезпечити ідентичність шкіл, свідоцтв та дипломів; накопичити інформацію про реалізацію програм навчально-виховної діяльності школи. Крім того, зовнішнє оцінювання – це тестова перевірка учнів позашкільною комісією. Результати таких тестів є формою перевірки діяльності школи, педагогічної майстерності вчителів. Завдяки цьому, батьки можуть обирати для своїх дітей кращі школи та досвідченіших учителів.

Внутрішня система оцінювання дає право кожному навчальному закладу самостійно встановлювати в школі шкалу оцінок. До реформ польської освіти, традиційною була 4-бальна система оцінок: 5, 4, 3, 2. Сьогодні, в молодших класах рекомендують застосовувати оцінки в масштабі 6-1, 10-1, 20-1. Дозволяється також ставити оцінки у буквеному вигляді (a, b, c, d...). Шестибальна система оцінювання молодших школярів доповнюється описовою характеристикою успішності [8].

Розпочинаючи з IV класу основної школи атестаційні оцінки виставляються в балах: прекрасно – 6 балів, відмінно – 5 балів, добре – 4 бали, задовільно – 3 бали, допустимо – 2 бали, незадовільно – 1 бал. Система внутрішнього оцінювання включає також оцінку за поведінку. У перших трьох класах оцінка є описовою. А з IV класу оцінка за поведінку виставляється класним керівником за такою шкалою: відмінна, хороша, коректна, невідповідна.

Зовнішнє оцінювання учнів проводять Центральні та окружні екзаменаційні комісії. Задача Центральної екзаменаційної комісії розробити

екзаменаційні вимоги, аналізувати екзаменаційні екзамен і на цій основі показати рівень освіти в країні, розробити програми вдосконалення вчителів.

Окружні комісії розробляють концепцію зовнішнього оцінювання на рівні округу, готують екзаменаційні задачі та тести, проводять зовнішні екзамен, аналізують їх результати та складають звіти для відповідних органів народної освіти та для ЦЕК [8].

На першому етапі зовнішнього оцінювання окружна екзаменаційна комісія перевіряє компетенції випускників 6-річної основної школи. Для випускників 3-річної гімназії, яка базується на 6-річній основній школі, районна екзаменаційна комісія проводить обов'язкові екзамен, що перевіряють уміння та знання з гуманітарних та природничо-математичних дисциплін. Підготовка до екзаменів розпочинається за два роки до їх початку.

Створення нової системи оцінювання польськими науковцями має на меті покращити результати та навчальні досягнення учнів, і безумовно, наблизити показники певної школи до освітніх стандартів країн Європейського Союзу. І щоб досягти такого наближення, у 90-х роках польські педагоги вносять зміни до освітніх програм.

«Закон про систему освіти» від 7 вересня 1991 року став основою формування плану освітньої польської реформи. Згідно закону в країні вперше введено систему зовнішнього оцінювання учнів, завданням якого є стимулювати інноваційно-розвивальні процеси [1, 3].

Під час оцінювання вчитель повинен керуватись такими стандартами:

- корисність (оцінювання не має значення, якщо не буде використано певним способом);
- ретельність (оцінювання потрібно проводити використовуючи засоби, які дають гарантію на вірогідність результатів);
- реалістичність (оцінювання проводиться з погляду доцільності, економічних та організаційних мотивів);
- етичність (оцінювати потрібно лише коректно) [3].

Зовнішнє оцінювання досягнень учнів складна форма контролю успішності школярів. Але воно є необхідним в процесі реформування освітньої системи. Таким чином, в Польщі впроваджено модель зовнішнього оцінювання з перспективою покращення контролю якості освіти, вдосконалення якості навчальних програм, діагностування навчальних переваг та недоліків учнів.

Модернізація системи оцінювання внесла суттєві зміни в державний екзамен на атестат зрілості, щоб встановити відповідний рівень знань випускників середніх шкіл дотримуючись вимог державного освітнього стандарту, розробленого Міністерством народної освіти для різних типів навчальних закладів у Польщі. Проведення державного екзамену на атестат зрілості відбувся вперше у 2002 році. Випускні екзамен складаються з двох частин: внутрішньої у формі усного іспиту та зовнішньої – письмового. Міністерство національної освіти Республіки Польща вважає, що такі модернізовані випускні іспити повинні замінити вступні іспити у вищі навчальні заклади. Проте, керівники вузів відклали на невизначений час прийняття рішення про введення іспитів такого характеру [8].

Від здачі випускних екзаменів звільняються лауреати предметних

олімпіад, переможці та власники мовних сертифікатів видані закордонними університетами або інститутами, які спеціалізуються з підготовки іноземців.

Випускники польських ліцеїв складають іспит з польської мови та математики на атестат зрілості про середню освіту (матуру). У межах нової матури (випускний + вступний іспити) слід скласти щонайменше іспити з чотирьох предметів: три обов'язкові – польська, іноземна мова, математика (за різними рівнями складності) та один іспит за вибором – хімія, історія, фізика, біологія, географія та іноземна мова. Позашкільну оцінку даватиме екзаменаційна комісія разом з окружними екзаменаційними комісіями. Адже саме вони розробляють критерії, вимоги та завдання згідно яких проведуть іспити, оцінять рівень знань та досягнень учнів [7]. В цілому професійна освіта реалізовуватиметься у школах після ліцею.

Екзаменатором може стати кожен учитель, який має відповідну кваліфікацію, не менш як чотирирічний стаж роботи і витримає відповідний іспит. Позашкільні іспити проводять штатні екзаменатори, які працюватимуть в окружних комісіях, а також шкільні вчителі. Штатних професійних екзаменаторів готують з 1999 року окружні екзаменаційні комісії.

Міністерство освіти Польщі особливу увагу приділяє зростанню професійної майстерності вчителів, які є головною рушійною силою запланованих освітніх реформ. Учитель майбутнього повинен бути вчителем учня, аніж вчителем предмета. Він повинен стати всебічно підготовленим до роботи з дітьми, до розуміння їхніх проблем, співпраці з батьками. Для всіх 700 тисяч вчителів організовуються курси підвищення кваліфікації. Більшість коштів на цю справу буде перераховуватись в школи [7].

Отже, принципи структурно-програмної реформи в Польщі дістали позитивну оцінку західноєвропейських експертів та науковців у нашій країні. Кінцевою метою модернізації освіти в Польщі є підвищення якості освіти, майстерності педагогів, наближення освіти до європейських стандартів. Незаперечним є факт, що ефективність, переваги та успіх проведення освітніх реформ в Польщі (та й в усіх країнах) залежить, в першу чергу, від належного фінансування.

Входження Польщі в ЄС формує в країні новий погляд на значення едукації та цілі навчання, обумовлює необхідність реформування польської школи. Європейське бачення освіти та нові критерії його якості орієнтує вчителя на формування в учнів не тільки національного почуття, але й загальноєвропейської ідентичності, набуття відповідних знань і прилучення до цінностей європейської цивілізації.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Бабияж М. Сельская школа в Польше // Педагогика. – 2006. – № 1.
2. Василюк А., Ляшенко Л. Нові підходи до планування і реформування освіти (зарубіжний досвід) // Освіта і управління. – 2002. – Т. 5. – № 1.
3. Василюк А. Польща і Україна: концептуальні підходи до реформування системи оцінювання (порівняльний аналіз) // Освіта і управління. – Т. 4. – № 3-4.

4. Гриневич Л. Децентралізація управління освітньою системою (на прикладі Польщі) // Освіта і управління. – 2004. – Т. 7. – № 3-4.
5. Корсак К. Про національні і світові «стандарти» середньої освіти // Рідна школа. – 1999. – № 4.
6. Raport na temat polityki edukacyjnej w Polsce. – Warszawa, 1995.
7. Swiderski E. Juz za rok nowa matura // Nowa Skola. – 2001. – № 5.
8. Ministerstwo Edukacji Narodowej o ocenianiu. – Warszawa, 1998.